

УДК 582.736 : (477.84)

**ВИДОВИЙ СКЛАД РОДИНИ *FABACEAE* L. У ФЛОРИ
БЕРЕЖАНСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Р.Л. Яворівський¹, М.В. Стахурська²

^{1,2}Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027, Україна

На основі аналізу літературних джерел, гербарних зразків фондового гербарію кафедри ботаніки та зоології ТНПУ імені Володимира Гнатюка, проведених протягом 2014–2016 рр. власних маршрутно-експедиційних та геоботанічних досліджень різного типу фітоценозів було встановлено, що на території Бережанського району Тернопільської області зростає 70 видів родини *Fabaceae* L. (27,0 % від загальної кількості у флорі України), що належать до 23 родів.

Найбільш поліморфними родами є: конюшина (*Trifolium* L.) – 13 видів, горошок (*Vicia* L.) – 12, чина (*Lathyrus* L.) – 8, люпин (*Lupinus* L.) – 6, люцерна (*Medicago* L.) – 4, астрагал (*Astragalus* L.) – 3 види. Із двох видів складаються наступні роди: рокитник або зіновать (*Chamaecytisus* L.), квасоля (*Phaseolus* L.), в'язіль (*Coronilla* L.), горох (*Pisum* L.), буркун (*Melilotus* Adans.), заяча конюшина (*Anthyllis* L.) та еспарцет (*Onobrychis* Adans.). Монотипними тобто тими, які включають лише один вид є наступні 10 родів: гіпокрепіс (*Hippocrepis* L.), лемботропіс (*Lembotropis* Griseb.), дрік (*Genista* L.), вовчуг (*Ononis* L.), робінія (*Robinia* L.), карагана (*Caragana* Lam.), саротамнус (*Sarothamnus* Wimm.), лядвинець (*Lotus* L.), боби (*Faba* Mill.) та соя (*Glicine* L.) [1, 2, 4, 5].

Також нами було підтверджено зростання у районі дослідження 3 видів родини *Fabaceae*, які занесені до «Червоної книги України. Рослинний світ (2009)» [3], зокрема:

1) підковка чубата (гіпокрепіс чубатий) – *Hippocrepis comosa* L. Природоохоронний статус виду у районі дослідження – рідкісний. Західноєвропейський вид з диз'юнктивним ареалом на пн.-сх. межі поширення. Опільський ексклав локалізований біля м. Бережани, котрий диференційований на кілька локалітетів, приурочених до крейдяних виходів та дерново-карбонатних ґрунтів і лучно-степових ділянок центральноєвропейського типу. Охороняється у межах Голицького ботанічного заказника загальнодержавного значення та заказника місцевого значення «Могила».

2) чина гладенька – *Lathyrus laevigatus* (Waldst.et Kit.) Fritsch. Природоохоронний статус виду у районі дослідження – рідкісний. Ендемік флори Європи, реліктовий вид на сх. межі ареалу. Трапляється поодинокі або невеликими групами чисельністю до 20 особин у букових лісах в околицях м. Бережани та сіл Лісники, Шибалин, Вільховець. У районі дослідження частково охороняється у межах урочища «Сторожисько».

3) конюшина червонувата – *Trifolium rubens* L. Природоохоронний статус виду у районі дослідження – рідкісний. Центральноєвропейський вид, що знаходиться на сх. межі поширення. Досить чисельними угрупованнями зростає на лучно-степових ділянках гори Голиця та охороняється у межах Голицького ботанічного заказника загальнодержавного значення.

До категорії регіонально-рідкісних рослин на території Бережанського району Тернопільської області належать наступні види: дрік красильний (*Genista tinctoria* L.), саротамнус віниковий (*Sarothamnus scoparius* (L.) Koch), конюшини гірська (*Trifolium montanum* L.) та блідо-жовта (*T. orchroleucon* Huds.), заяча конюшина Шиверека (*Anthyllus schiwereckii* (DC.) Blocki), лемботропіс чорніючий (*Lembotropis nigricans* (L.) Griseb.) [1, 2, 4].

Головними чинниками, що впливають на зменшення чисельності популяцій раритетних видів флори родини *Fabaceae* у районі дослідження вважаємо наступні:

- стенотопна еколого-ценотична амплітуда окремих видів, обмежена як природними факторами, так і дією антропогенних чинників (наприклад, постійно зростаюча експансія глоду у природні популяції *Hippocrepis comosa* L. та *Trifolium rubens* L. на схилах гори Голиця);

- вирубування лісів, слабе насіннєве розмноження окремих видів (*Lathyrus laevigatus* (Waldst.et Kit.) Fritsch).

З метою збереження чисельності популяцій рідкісних та червонокнижних видів родини *Fabaceae* на території Бережанського району Тернопільської області необхідно:

- проводити системний моніторинг стану та динаміки розвитку їх популяцій, а у випадку зменшення чисельності – виявляти фактори, що його спричинюють;

- створювати природоохоронні території у виявлених нових місцях зростання раритетних видів флори, культивувати їх вирощування у ботанічних садах, на присадибних ділянках;

- заборонити проведення суцільних рубок лісів, особливо у місцях трапляння рідкісних видів рослин;

- сприяти виданню регіональної червоної книги, а також інформувати населення про стан природоохоронної роботи у засобах преси, радіо та телебачення.

Література

1. Определитель высших растений Украины / [Д. Н. Доброчаева, М. И. Котов, Ю. Н. Прокудин и др.]. — Киев: Наук. думка, 1987. — С. 178–205.

2. Флора УРСР: в 12 т. / за ред. Д. К. Зерова. — К.: Вид-во АН УРСР, 1954. — Т. 6. — С. 380–607.

3. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 434–484.

4. Яворівський Р. Л. Характеристика видового складу родини *Fabaceae* L. в умовах Тернопільської області / Р. Л. Яворівський, Г. В. Конвай // Студ. наук. вісник. — Тернопіль, 2011. — Вип. № 27. — С. 138–141.

5. Яворівський Р. Л. Червонокнижні рослини Бережанського району Тернопільської області, їх видовий склад та стан охорони / Р. Л. Яворівський, І. В. Відзівашець // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матер. IV Всеукр. наук. конф. — Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. — С. 61–64.